

LOPUTON TIE

Markku Mielonen

LUKIJALLE

Lähes kymmenen vuotta sitten virisi mieleeni ajatus kirjoittaa kirja, jonka päähenkilöinä olisivat romanit. Pikkuhiljaa ajatus kypsyi mielessäni ja nyt olen saanut tekstin kansien väliin.

Romanikulttuuriin ja romanien tapoihin kuuluu minulle vieraista asioita, joten kirjoitin kirjan osittain ulkopuolisen silmin. Tuon kirjassa esille myös sellaisia asioita ja tapahtumia, jotka perustuvat kuulemiini, näkemiini ja/tai kokemiini tosi-asioihin.

Toivon, että Loputon tie -kirja herättää lukijoissaan erilaisia tunteita, antaa ajateltavaa ja synnyttää keskustelua.

Olen kirjoittanut kirjan kunnioituksella romaneja, siirtolaisia ja kantaväestöä kohtaan.

Markku Mielonen

**L O P U T O N
T I E**

© 2022 Markku Mielonen

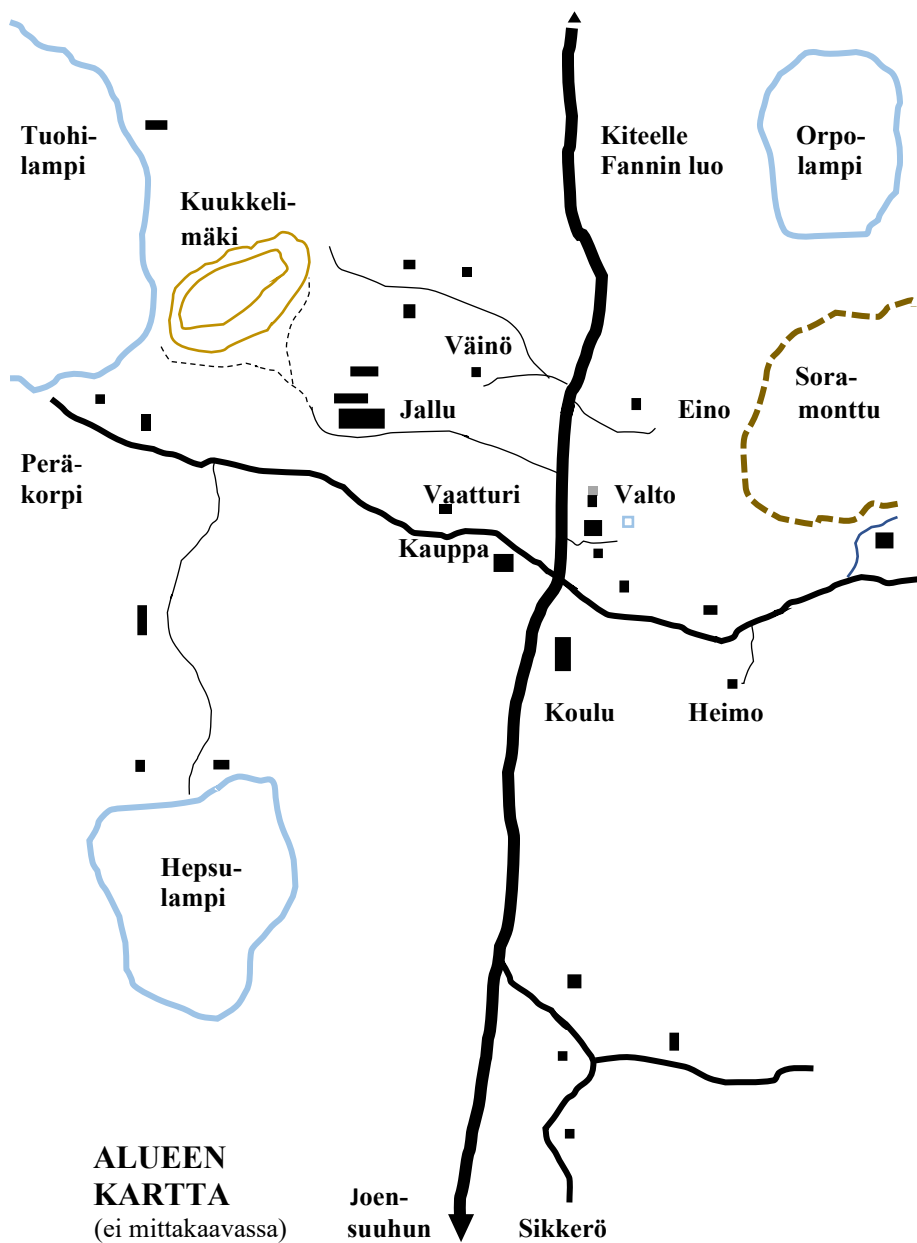
Kannen suunnittelu ja toteutus: Minna Mielonen

Sisuksen taitto: Päivikki Hassinen

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-6369-8

1. LUKU

-Eikö jo olla perillä? Koko päivä on kuljettu tiellä, Kielo kysyy malttamattomana.

– Meidän on kysyttävä asiaa isältä. Hän tietää sanoa kuskin penkiltä, nainen rauhoittelee pientä kysyjää.

– Eipä tarvitse kysyä, kuulin mitä Kielo pohtii. Jos jaksatte istua vielä viiden kilometrin pituisen matkan Liinun kyydissä, sitten pääsemme lämpimään tupaan. Ole Kielo äidin kainalossa peiton alla, niin ei tule kylmä, isä vastaa.

– Minusta tämä tie on loputtoman pitkä. Saat isä laulaa, niin aika menee nopeammin, Kielo tuumaa.

– Tuskin isä laulaa. On niin kova pakkanen, ettei laulu uskalla tulla ulos isän suusta.

– Jos minun pikkuinen Kielo pyytää laulamaan, toki laulu uskalltaa tulla. Kielo on niin nätti kuin kielon kukka kesällä.

– Olenko niin nätti? Taidat narrata, Kielo epäilee.

– Olet ainakin niin nätti. Minustakin tie on tuntunut joskus liian pitkältä. Aivan kuin se olisi loputon. Me romanit vaan kuljemme omaa tietämme. Kuljettava tie on jokaisella eri pituinen.

*Kielo reessä taivaalta tähtiä katselee,
kuukin pilven lomassa pilkistää.*

*Liinu eteenpäin porskuttaa
vieden meitä taloon lämpöiseen.*

*Täkin alla Kielo kohta nukahtaa
äidin turvalliseen kainaloon.*

- Sinä keksit nyt uuden laulun. En ole ennen kuullut tuota, Kielo ihastelee.
- Laulu on sinulle ja äidille omistettu. Joskus soitan viulua laalessani. Jos olisi kesä, soittaisin. Nyt on kylmä. Markkinamyymjän lupaus ostamastani turkista ja karvahatusta pitää paikkansa.
- Et ole kertonut, kerrohan myymjän lupaus, Helena hoputtaa.
- Myymjän nimi on Karvahattu Helppoheikki. Hän kiertää lähes kaikki markkinat. Myyjä antoi takuun hatusta, että sen ollessa päässä pakkasella ajatus juoksee paremmin kuin kesällä. Hän valitsi minulle tämän hatun. Hattu ei saa olla liian tiukka. Myyjä kehui korviani, ne kuulemma pitävät hatun päässäni sopivalla korkeudella.
- Mitä hän sanoi turkista? Helena kiinnostuu myymjän puheista.
- Heh, tiedäpä, sanonko. Kai on sanottava, kun et sattunut olemaan kuuloetäisyydellä. Helppoheikki sanoi, että tämän turkin sisällä sopii kaunis vaimoni lämmittelemään. Meidän on mentävä seuraaville markkinoille. Liinulle on saatava uusia valjaita. Kielolle ostetaan uudet komeat tossut. Moni on ennustanut, että tänä talvena riittää pakkasia.
- Menemmekö siihen taloon, jossa on minun ikäiseni tyttö? Sillä on pikkuveli. Miksi minulla ei ole pikkuveljeä? Kielo ihmettelee.
- Jospa kesällä saisimme sinulle pikkuveljen tai -siskon, Helena rutistaa Kieloä.
- Synnyinkö minä kesällä?
- Synnyit kesällä vähän ennen juhannusta mummin luona. Hänen pienestä mökistään on huikaisevat näköalat. Kiteellä on paljon kauniita paikkoja. Toisaalta kaunis paikka on siellä, missä ihminen viihtyy, Helena pohtii.

– Jopas jotakin, Einon perhe on vielä valveilla. Mökissä on täysvalaistus, Valto huudahtaa.

Liinulle paikka on tuttu. Pihamaahan tultuaan se tervehtii hörähdyksellä, johon Einon hevonen vastaa tallista. Talon ulko-ovi avautuu, mies ja nainen laskeutuvat alas rappusia. Mies ontuu silmin nähden ja jää sen takia jälkeen vaimostaan.

– Näin unta viime yönä teidän tulostanne. Muutenkin oli tunne, että tulette käymään, nainen sanoo halatessaan tulijoita.

– Senni rupesi paistohommiin jo aamuyöstä. En oikein uskonut hänen puheisiinsa.

– Anteeksi myöhäinen tulomme. Kysyimme monesta paikasta yösijaa, mutta ovet eivät avautuneet meille. Lopulta Valto ehdotti teidän luo ajamista.

– Huomenna on sunnuntai, voitte levätä pitempään. Sauna on lämmitetty. Naiset ja lapset kylpevät ensin. Minä ja Valto otamme loppulöylyt, Eino suunnittelee.

Einon ja Valton ollessa saunan lauteilla Eino aistii, että jokin painaa Valton mieltä.

– Mikä sinun ajatustasi askarruttaa? Ratkaistaan yhdessä mielen harmi.

– Olet ajatustenlukija. Minua askarruttaa Liinun oikea takajalka. Liinu on joutunut monena päivänä kulkemaan paljon. Ei päästy taloihin yöksi, vaikka lupasin maksaa yöpymisestä. Ovet laitettiin edestämme kiinni ja tiuskaistiin, että meidän pitäisi rakentaa oma talo. Moni ei edes vaivaudu ajattelemaan, miltä romaneista tuntuu. Liinulle pitäisi laittaa uudet kengät. Viime talvena täällä ollessamme Väinö kengitti Liinun. Hyvin teki työnsä. Hän on varmaan viikot ajamassa savotoilla.

– Väinö käy kotona viikonloppuisin. Piipahdan aamulla aikaisin Väinön luona kysyäkseni häneltä neuvoja. Väinö, jos kuka, tietää hevosista.

– Älä mene Väinön perheen sunnuntaita häiritsemään, jos vaikka maanantaina Liinun jalat olisivat jo paremmassa kunnossa, Valto pohtii.

– Pistäydyn Väinön luona huomisaamuna. Hän ymmärtää vaimonsa Elman kanssa tilanteen. Elma oli avioliitossa samalla kylällä, jossa mekin asuimme. Monta kertaa kävimme Elman kotona kylässä. Sinne jäi Elman koti, eikä yksistään koti. Mies menehtyi taistelussa.

– Sinne jäi meidänkin koti. Sinä ja Senni tulitte tänne siirtolaisina. Itse jatkan kulkemista. Olemme joskus muutamia päiviä äidin luona. Siellä ei voi olla kauaa, kun siellä on aina paljon yöpyjiä. Kun Kielo syntyi, viivyimme silloin useita viikkoja. Jos hyvin käy, juhannuksen seutuvilla olemme taas pitkään äidin mökissä, Valto tuumaa. – Kielo on useamman kerran toivonut pikkuveljeä senkin takia, kun teilläkin on tyttö ja poika. Onko tämän kylän asukkaiden suhtautuminen muuttunut siirtolaisia kohtaan? Entä onko Elman saama kohtelu korjaantunut? Elmallahan oli tänne tullessaan kaksi pientä lasta käsivarsillaan.

– Tällä kylällä Elmaa ei pidetä arvossa. Meitä kaikkia siirtolaisia ryssitellään. Mutta niin te romanitkin, jotka jouduitte lähtemään rajan takaa, saatte jatkuvasti kuulla ryssittelyä, Eino tuhahtaa.

Valton vasta liikkuu verkkaisesti. Tuon tuosta sen tyvi koskettaa kyynärvarressa olevaa isoa arpea.

– Monesti olen pohtinut asioita. Mehän olemme olleet koko ajan suomalaisia. Kumpikin meistä menetti veljen yhtä aikaa. Siinä tulimyrskyssä sinä haavoituit jalkaan, minä sain osuman käteeni. Elmalta kaatui mies. Me annoimme kaikkemme. Samoin teki moni muu, Valto tilittää.

– Kerron vielä Elman ja Väinön kohtelusta. Olimme viemässä maitoastioita kookkaalle laiturille. Minulla oli pieni tonkka, kuten myös Väinö toi hevosella pienen astian. Toistakymmentä maidon

lähettäjää toi päivittäin laiturille maitotonkkansa. Paikkakunnan isäntämiehet alkoivat melkein aina porukalla räksyttää meille siirtolaisille. Väinökin sai osansa. Kerran tuli täydeltä laidalta. Eteeni astui kellukkamahainen isäntä ja puhui niin, että sylki lensi suusta. Hän syytteli, kuinka olimme ryöstäneet heiltä ja siitä huolimatta meidän meijeriin lähettämämme maitoastia ei ollut iso. Yksin tein isäntä siirtyi Väinön nenän eteen ja solvasi, ettei tämä saanut kunnon akkaa, vaan piti ottaa sotalleski lapsineen kunnan elätettäväksi.

- Otitteko kantaa miehen väitteisiin?

- Ensin Väinö oli pitkään hiljaa ja raapi korvallistaan mietteissään. Hän katsoi isäntää tiukasti silmiin. Väinö sanoi ilmoittavansa isännälle hyvissä ajoin, että hän ei ehdi keräämään kiviä keväällä tämän pellolta saati heinäntekoaikaan heinätoihin. Väinö sanoi minullakin olevan kiireitä niihin aikoihin. Sanoessaan hän iski minulle silmää. Olin saman tien juonessa mukana ja kiitin Väinöä asian muistuttamisesta. Vahvistin Väinön puheet tosiksi kertomalla sovi-
tuista menoistamme.

- Mitä isäntä tuumasi? Kerro loppuun, Valto hoputtaa.

- Kerron, kerron. Heitän ensin vettä kiville. Isäntä meni täysin tolaltaan. Hän hyppi meidän edessämme ja sanoi nälän ajavan meidät hänen pellolleen. Isäntä tiuskaisi meidän keksineen menomme ja uhkasi meitä lisäveroilla, sanoi olevansa verolautakunnan jäsen. Väinön ilme ei edelleenkään muuttunut. Hän totesi rauhallisella äänellä maksavansa kanssani eniten veroja sillä kylällä. Väinö sanoi tietävänsä isännän saavan veroja anteeksi, mutta näin pitänee asioiden mennä. Väinö vielä perusteli menojamme. Hän kehui kalan syövän hyvin juuri kivenkeruu- ja heinäntekoaikaan. Väinö sanoi olevansa silloin minun kaverinani kalastushommissa.

- Ettekö menneet töihin? Valto epäilee.

– Emme menneet enää tuon tapauksen jälkeen. Ilman muuta minä ja Väinö tervehdimme edelleen isäntää, mutta vastatervehdystä emme ole saaneet.

– Otin minäkin yhteen samaisen isännän kanssa viime talvena. Olimme tulossa tänne teidän luoksenne. Enpä olekaan muistanut kertoa tapausta.

– Kerro tapahtuma, jatketaan jutustelua yöpuulla, Eino kehottaa.

– Olimme tulossa Tohmajärveltä. Kevätaurinko paistoi lämpimästi. Talosta tuli traktori hurjaa vauhtia. Lumiaura oli traktorin edessä. Traktori pysähtyi keskelle tietä hevoseni eteen. Menin kuskin luo ja tervehdin kohteliaasti. Tiedustelin, tuliko traktoriin häiriö. Isäntä katsoi tosi vihaisesti. Sanat suorastaan sinkosivat kasvoilleni. Hän sanoi, että tuli niin pitkä häiriö, etten minä pääsisi jatkamaan matkaa. Isäntä käski minun kääntyä takaisin sinne, mistä tulinkin ja sanoi, että minun olisi pitänyt pysyä rajan takana. Tuntui, että menetän malttini lopullisesti. Sain itsehillintää vilkaistessani rekeen. Pikku Kielo katsoi ihmeissään äitinsä sylissä. Traktorissa ei ollut mitään vikaa, hyvin tuntui moottori raksuttavan. Katsoin tienpenkan yli tasaista peltoa. Lunta oli yllin kyllin. Kuskin paikalle mennessäni kuiskasin Liinun korvaan, että mennään pienen mutkan kautta. Liinu ymmärsi asian ja ampaisi nietokseen. Hetkessä ohitimme tiellä poikittain olevan traktorin. Isäntä katsoi hölmistyneenä. Huikkasin hänelle kiitoksen hyväksynnästä, Valto muistelee. – Olisi yksi asia, mistä haluaisin keventää mieltäni.

Eino katsoo Valtoa totisena.

– Melkein arvaan. Sama asia on lähes aina minullakin mielessä. Jutellaan siitä toisena iltana. Nyt mennään ottamaan vatsan täytettä.

Eino ja Senni ovat heränneet aikaisin. Vieraat ovat vielä kamarissa nukkumassa.

– Kun olen hoitanut hevoset, käyn sen jälkeen Väinön luona. Valton hevonen ontuu jalkaansa. Oikeastaan Väinön pitäisi laittaa Liinulle uudet kengät. Toisaalta on hieman vaikeaa mennä Väinön luo, kun hän joutuu olemaan viikot savotoilla poissa kotoa.

– Ollessanne saunomassa Helena kertoi olevansa huolestunut Liinun jalasta. Hänkin oli huomannut ontumisen. Helena pohti, voisivatko he olla useamman päivän meillä. Me kolme perhettä autimme aina toisiamme asuessamme rajan takana. Elma ei ole näyttänyt koskaan nyrpeää naamaa. Auttavainen on Väinökin, Elman toinen mies. Väinö on kuulu kengittäjä. Moni on pyytänyt Väinöä tarkistamaan hevosensa jalkojen kunnon, Senni tuumaa.

Tapansa mukaan Väinö ja Elma ovat heränneet aikaisin. Aamuaskaareet on tehty. Väinö laittaa joka sunnuntai arkivaatteita paremmat vaatteet pyhäpäivän kunniaksi. Nytkin jalkaan on vedetty prässätyt housut.

– Meille on tulossa vieraita, Hepsu katsoo ikkunasta. Se tuntee tulijan, häntä heiluu tuttavallisesti. Tulija on varmasti Eino. Mistä ihmeestä koira tietää? Minä en näe ketään, Väinö sanoo kurkistaessaan ulos ikkunasta.

Oveen koputetaan napakasti.

– Tule vain peremmälle. Hepsu ilmoitti jo tulostasi, Väinö myhäilee.

– Tulehan Hepsu. Voi olla, että saat pienen makupalan, Eino lupaa ja ottaa käärön taskustaan.

– Sinä sitä muistat aina käydessäsi Hepsua. Taas annat sille makkaraa. Tule pöydän ääreen, puristan pannun sankaa. Eiköhän sieltä kupillinen heru. Kerropa, mikä saa sinut näin aikaisin liikkeelle. Tuskin yksistään kyläilymielessä olet lähtenyt? Väinö hymyilee.

– Iltapäivä oli pitkällä, kun Valton perhe tuli eilen meille. He olivat ajaneet monena päivänä pitkät matkat. Eivät olleet saaneet

yöpaikkaa. Liinu oli ontunut jalkaansa. Kerta kaikkiaan kilometrejä on tullut liikaa. Valto kyseli, joutaisitkohan sinä kengittämään. Vaikka et kenkiä laittaisikaan, auttaisi, jos katsoisit Liinun jalkaa. Tämän takia olen näin aikaisin tullut.

– Mielelläni autan Valtoa. Vaihdan ensin vaatteita. Hiihdetään menomatalla Joukon kaupan kautta. Otan sieltä kengät ja kengityснаuloja mukaani. Jouko on luvannut mennä kauppaan asunnon oven kautta viikonloppuisin, jos itse ei ole kotona. Laitan hänelle tiedoksi lapun ottamistani tavaroista. Ostokset ehtii kuulemma maksaa myöhemmin.

– Minäkin olen joutunut monta kertaa turvautumaan kauppaan sunnuntaina. Mahtaako Jouko olla kotona? Hän on usein vaimonsa kanssa kirkkoreissulla. Heidän hevosensa tykkää juoksemisesta. Sunnuntaisin Jouko ehtii ohjaksiin.

Eino ja Väinö saapuvat kaupan luo. Kauppias Jouko on nousemassa rouvansa kanssa rekeen, jonka edessä hevonen tepastelee malttamattomana.

– Terve pojat! Ottakaa kaupasta, mitä tarvitsette. Lähden vaimoni kanssa Pojun kyytiin. Menemme kuuntelemaan papin saarnaa. Ilmoittelen, mitä uutta kerrottavaa papilla oli, Jouko huikkaa.

Hevosenkengät ovat istuimena toimivassa laatikossa. Ne on lajiteltu huolellisesti koon mukaan eri lokeroihin. Kiinnitykseen käytettävät naulat ovat niin ikään omissa lokeroissaan. Nauvoja on kahdenkokoisia, joten lokeroita on kaksi. Laatikon kupeessa on kengityspuukkoja ja raspeja, joilla voi hioa kaviota halutun muotoiseksi.

– Katsohan Väinö, tästä löytyy kaikki, mitä kengityksessä tarvitaan. Isossa kaupungin kaupassa tahtoo kaikki olla hajautetusti eri paikoissa. Otin varalta kotoa vanhasta kumikengästä kuminpaloja. Joskus laitan niitä kavion ja kengän väliin pehmentämään hiukan kavioon tulevaa tärähdystä. Valton porukka ajelee enimmäkseen kovalla maantiellä.

Valto on mielissään Väinön tulosta.

– On noloa, että jouduit pyhänä tulemaan. Ehtisitkö katsoa Liinun jalkaa? Liinu alkoi tänne tullessamme ontua melkoisesti.

– Tietysti autetaan, jos voidaan. Elma on yhtenä muistellut, miten paljon sinä ja Einon perhe autoitte rajan takana asuessamme. Sinä et ole Liinusta luopunut. Eikös kauppa ollut alustavasti menossa?

– Onneksi en myynyt Liinua. Värtsiläläisen hevosmiehen kanssa oli tosin puhetta kaupasta. Luulen Liinun aavistaneen asian. Se ei syönyt mitään ja kulki pää alaspäin. Kun menin korjaamaan länkiä, Liinu laittoi päänsä olkapäälleni. Kun sen silmistä putosi kyyneleitä, kostuivat minunkin silmäni. Lupasin Liinulle kulkea sen kanssa samaa tietä. Hevonen tuntui ymmärtävän puheeni, se piristyi saman tien. Helena ja Kielo eivät olleet alun perinkään Liinun luopumisen kannalla. Onhan hevonen veljeni hevosen jälkeläinen.

– Elma on kertonut veljesi ja hevosesi jääneen tykkituleen. Einon veli meni samassa rytinässä. Sinä ja Eino haavoituitte, Väinö tuumaa osaaottavasti.

Valto tuo Liinun ulos. Hevonen tunnistaa heti Väinön, joka taputtaa sitä kaulalle ja kaivaa taskusta leipäkannikan.

– Katsotaan Liinu, missä kunnossa kengitykset ovat. En tiedä, osaanko kengittää yhtään sen paremmin kuin Valto, Väinö tuumaa vaatimattomasti.

Väinö poistaa kaikki kengät Liinun kavioista ja syventyy katsomaan kipeää jalkaa. Hän vuolee hevosen kipeää kaviota. Puukko kirskahtaa pahaenteisesti. Sen kärki on löytänyt pienen terävän kiven. Väinö ottaa repustaan ohuen kaarevaksi muotoillun raudan, jonka pää on hiottu teräväksi. Hän vääntää varovasti raudalla kiven sirua ja saa sen tulemaan ulos kavioista.

– Ei ole ihme, jos Liinu on ontunut jalkaansa. Kivi on iskeytynyt kiinni kavioon. Kavio on puhdistettava hyvin. Laitan tuohon kiven

jättämään reikään omatekoista voidetta. Voiko Liinua nyt kengittää ollenkaan? Pitäisikö odotella muutama päivä? Väinö pohtii.

Pohtiminen keskeytyy, kun ovilta kuuluu kehoitus tulla kahvipöytään.

– Eiköhän totella kutsua, ennen kuin kehotukset harvenevat, Eino myhäilee.

Väinö miettii kupin ääressä, miten hevosen jalkaa olisi paras hoitaa.

– Liinun on nyt huilattava. Se voi jaloitella ulkona hetken aikaa päivittäin. Tulen ensi lauantaina laittamaan kengät.

– Olisimmeko täällä viikon toisten riesana? Sinähän tulet savotoilta vasta lauantai-iltana, Valto suorastaan parkaisee.

– Ette te minään riesana ole. Pidämme huomenna pyykkipäivän, Senni tuumaa iloisesti.

– Tulen aiemmasta poiketen jo perjantai-iltana. Savotat ovat luistaneet ylihyvin. Lauantaiaamuna teen Valton kanssa kengityksen. Elma kutsui Senniä ja Helenaa keskiviikkona kylään. Hän on suunnitellut leipomispäivää. Elma pyysi Einoa ja Valtoa katsomaan lapsia.

– Minä ja Valto lupaamme pitää lapsista huolta. Laskemme yhdessä mäkeä. Voimme tehdä majankin. Mitäs mieltä olet Valto, jos huomenaamuna kävisimme kirkonkylällä. Piipahtaisimme menomatkalla vaatturi Leevin luona. Hän saattaisi lähteä mielellään meidän mukaamme. Pokulle tekisi jaloittelu hyvää, ei isompaa kulkeamista ole ollut.

– Ehdotus ei tunnu hassummalta. En ole tavannut Leeviä muutama vuoteen. Onko Leevi vielä kova kahvinjuoja? Hänellä taitaa aina kärytä piippu hampaiden välissä, Valto muistelee.

– Leevin luona on aina kahviaika. Aamuseitsemästä iltakymmenen on kahvipannu kuumana. Huone on usein sinisenään savua, Eino vahvistaa. – Leevin vaimo Ellu käyttää voimakastuoksuista

Romanit taistelevat rintamalla toisten tavoin urhoollisesti.
Lukemattomat perheet joutuvat jättämään kotinsa.
Myös romani Valto perheineen lähtee kohti tuntematonta.
Einon perhe ja soteleski Elma ovat joutuneet jo aiemmin
lähtemään evakkoon.

Uudella paikkakunnalla vastaanotto ei ole aina myönteistä.
Kuitenkin uudet tulijat pääsevät vähitellen nauttimaan
kyläyhteisön hyväksyntää.

